

Melkevogn og skiftefjøs

Av Per Ivar Langhelle

Hans A. Sæther, Nannestad, har sendt oss dette bildet. Det viser hans far, Ole Sæther, med sin melkevogn. Ole Sæther (1911-1983) leide fjøset på Tåsen hovedgård i Oslo og drev skiftefjøs der fra 1935 til 1940. Skiftefjøs var en virksomhet man fant i Oslo og noen andre større byer, der byutviklingen gjorde krav på stadig mer jord. Dermed ble mange gårder innebygget og fikk mindre areal til beiter og fôrproduksjon. Samtidig hadde den økende befolkningen behov for jevn tilførsel av melk. Med manglende kjølemuligheter var man avhengig av svært bynær produksjon. Løsningen ble skifte-

fjøs, der det ble kjøpt inn høydrektige eller nybære kuer som ble melket ut laktasjonen, for så å bli solgt eller slaktet. Kalvene ble solgt så fort som mulig, ettersom det ikke var plass eller fôr til oppdrett. Den jorda som fantes ble prioritert til fôrproduksjon til de melkende kuene, eventuelt måtte fôret kjøpes inn. Mange bønder rundt byen hadde faste leveranser av høy til skiftefjøsene eller solgte lassene sine på Ankertervet.

Når det gjelder distribusjonen siterer vi fra Nils Jarmanns hefte *Med hest og doning*, fra Norsk Folkemuseums samlinger 1:

- De første melkevognene ble anskaffet på gårdene nær Kristiania og Trondhjem i 1850-årene. Bygdøy kongsgård, eller Ladegårdsøens hovedgård som den het dengang, fikk lukket melkevogn i 1868. Tidligere hadde bøndene kjørt skummet melk og fløte til Kristiania på kjerrer og svenkevogner uten fjærer, men da det i 1860-årene ble vanlig å levere nysilt melk i husene, skaffet flere seg slike lukkede melkevogner med fjærer.

Norsk Folkemuseum har en melkevogn fra Haugerud gård i sine samlinger. Den er hvitmalt med rødt understell og har påskriften «Doktor- og dyrlægekontrollert melk, Haugerud Hovedgård».

Melken ble altså levert «på døren», ofte av smågutter som løp opp i etasjene med små spann, mens kjørekaren målte opp og ventet hos hesten. På bildet sees et utvalg spann øverst på melkevognen.

Ole Sæther avsluttet driften på Tåsen i 1940 og flyttet til gården Rud i Ullensaker. Flyttelasset gikk forøvrig opp Trondhjemsveien i april dagene med de tyske styrkene i hælene.

Fløte ble målt opp med små målebeger. Bildet viser mål for ½ og 1 desiliter.